

16. und 17. Jahrhundert« – ved I. P. Saskolskij i Leningrad kommer til kort p.g.a. det begrænsede omfang. Dog finder vi her nogle væsentlige og sammenfattende henvisninger til den nordre søvejs betydning for Ruslands forbindelser med Vesteuropa fra senmiddelalderen. Svenske undersøgelser af handelen i Livland i det 17. årh. kommenteres og videreføres af Helmut Piirimäe i Tartu. Erika Langer, Jena, bidrager med et studie over de thyringske byers handel i det 15. årh., og Miroslav Hroch, Prag, behandler handelskrisen 1630.

Et særligt afsnit omfatter »Einzelfragen städtischer Geschichte«. Arija Zeida ved statsarkivet i Riga fremlægger her forskninger af stor interesse til gesellernes vandringer i Riga i perioden fra det 14. til det 18. århundrede. Helmi Üprus, som er beskæftiget i det særlige bygningsstilsyn i Tallinn, giver en metodisk gennemtænkt indførelse i betragtningen af bybilledet og historiske bygningsværker som udtryk for byens socialhistorie. Endelig drager Nikolaus Zaske i Greifswald mod f. eks. Dollinger en lanse for begrebet »hanseatisk kunst«. Hans synspunkter, at hansebyernes byplanstil, »katedraler« og monumentale markedspladser med husfacader og offentligheds karakter begrundet talen om en særlig hanseatisk stil, må man i vid udstrækning være enig i. Overvejelserne vil bane vejen for »eine Kunstgeschichte der Hansestädte und eine Stilgeschichte des Hansischen« – en opgave, som enhver for Østersøhistorien interesseret skandinavisk historiker vel også ville ønske gennemført.

Tore Nyberg

Jutisch Lowbok. Lübeck 1486. Faksimiledruck mit einer Einleitung von *Klaus von See*. Mittelalterliche Gesetzbücher europäischer Länder in Faksimiledrucken. Im Auftrag des Max-Planck-Instituts für Europäische Rechtsgeschichte hrsg. v. Armin Wolf, Band V. Glahütten im Taunus, Verlag Detlev Auvermann KG 1976. 214 sider.

Vi lever gudskelov i en tid, der præges af større forståelse og tolerance overfor minoriteter og deres afvigelser fra det, man tidligere anså for det normale. Færre og færre behøve at snige sig langs husrækkerne; der er ikke mange egentlige laster tilbage. Der er dog stadig et mindretal, som virkelig har det svært, ja som får det stadig sværere. Ingen viser dem forståelse, de lukker sig inde med deres sygelige last: de bibliofile, elskere og samlere af smukke bøger og gamle, sjældne bøger. Hvor svært de må have det, går glimtvis op for udenforstående og iøvrigt uforstående, når man får et fint faksimiletryk præsenteret, som f. eks. denne udgave af Jutisch Lowbok: en smuk afspejling af den ægte vare.

Vi har på dette felt en god dansk tradition, som også andre har haft glæde af. Man kan blot tænke på Ejnar Munksgaards legendariske faksimileudgaver af islandske håndskrifter og af Corpus Codicum Suecicorum Medii Aevi. Med et bind af disse udgaver i hånden må man dels erkende, at sådanne udgiverpræstationer vel ikke længere er mulige, og at vort lille land må have været rigt engang. Når man så på titelbladet konstaterer, at de udkom under besættelsestiden, må man forbløffes og forvirres. Men mindre kan jo gøre det: Kildeskriftselskabets for nylig udsendte, nydelige udgaver af Arent Berntsen og Ostensen Vejle har afhjulpet store savn, og man kan kun håbe, at denne tradition kan holdes i hævd.

Men nu foreligger tilmed et bidrag udefra: Jydske Lov i nedertysk oversættelse, trykt af Matthæus Brandis i Lübeck i 1486. Om denne udgave skrev retshistorikeren og bibliofilen Peder Kofod Ancher i Dansk Lov-Historie fra 1769: »Første gang den Jydske Lov blev trykt var paa Plattydsk i Aaret 1486, jeg ved ikke hvor. Denne Edition har været saa rar, at man begyndte at tvivle, om den og virkelig var til, indtil jeg var saa lykkelig

for en Deel Aaar siden at faae et Exemplar til Kiøbs paa en Auction i Bremen«. I dag kendes kun 7 eksemplarer af denne bog, som simpelthen er Skandinaviens første trykte lovbog.

Det driftige Max-Planck-Institut for europæisk retshistorie, som ligger i Frankfurt a.M., har i samarbejde med Detlev Auvermann Verlag planlagt udgivelsen af foreløbig 18 faksimiletryk af middelalderlige europæiske rets- og lovbøger. Jutisch Lowbok er nr. 5 i rækken. De foregående bind siger noget om selskabet, som Jydske Lov kommer i: »Die goldene Bulle« (1356), trykt i 1485, Ungarns »Tripartitum«, trykt 1517, de skotske »Black Acts«, trykt 1566, og de ligeledes skotske »Veteres leges et constitutiones«, trykt 1609.

1486-udgaven af Jydske Lov har tidligere været gengivet i J. L. A. Kolderup-Rosenvinge: Kong Valdemar den Andens Jydske Lov og Thord Degns Artikler med Indledning og Anmærkninger (Kbh. 1837). Hans begrundelse for at føje denne plattyske oversættelse til tre danske versioner af lovtæksten var, at udgaven »er saa sjelden, at den kan sættes ved Siden af et Haandskrift. Vel er det temmeligt klart, at den gamle latinske Oversættelse har ligget til Grund for denne, og ikke Lovens Text, men saavel dens Ælde og Sjældenhed, som dens Mærkelighed som Sprogmonument var mig en tilstrækkelig Opfordring til at redde den fra Forglemmelse«. Men selv Kolderup-Rosenvinges udgave, som er 3. del af hans »Samling af gamle danske Love« er efterhånden en sjældenhed, så det foreliggende faksimiletryk er også i Danmark yderst velkomment. Vi kan supplere med Kolderup-Rosenvinges paralleludgave og noter til lovtæksten, som er nødvendige, fordi 1486-udgaven rummer mange fejl og mangler – men dem har man levet med i Slesvig, som udgaven må have været beregnet for, og hvor den må have dækket et behov.

Klaus von See har forsynet den foreliggende udgave med en indledning på 60 sider. Han er en af de tyskere, der kender mest til dansk retshistorie: han har bl. a. oversat og kommenteret Jydske Lov i sin bog: »Das jütsche Recht« (Weimar 1960). Så denne indledning er i gode hænder. Der gives på grundlag af den relevante danske og tyske litteratur en fyldestgørende indføring i Jydske Lovs historie, indhold og betydning for kongerigets og ikke mindst for Slesvigs retshistorie. Indledningen giver også et spændende indblik i bogtrykkerkunstens vej til Norden: denne kunst var ikke 10 år gammel i Lübeck, da Odensebispens i 1482 derfra inviterede trykkeren Johann Snell til Odense, hvor han virkede et år for derfra at drage videre til Stockholm. Matthaeus Brandis begyndte som bogtrykker i Lübeck i 1485. Han udgav først den nedertyske Lucidarius, og året efter fulgte »Jutisch Lowbok«. Først i 1495 udgav hollænderen Gotfred af Ghemen i København »Rimkrøniken«, den første trykte bog på dansk. At Brandis atter tog fat på Jydske Lov på dansk i Ribe i 1504, og Gotfred i 1508 udgav samme lov igen, siger noget om lovens betydning.

Den foreliggende udgave er i tryk og udstyr til glæde for enhver bogelsker. Det er et velkomment bidrag til Jydske Lovs egen historie. Og for alle med interesse for dansk kultur- og retshistorie er valget af denne lovbog til netop denne serie af faksimileudgaver en opfordring til at vurdere vor Jydske Lov, dens fortale og øvrige indhold, i en noget bredere sammenhæng end vi har haft for vane.

Ole Fenger

Daniel Waley: Later Medieval Europe. From St. Louis to Luther. London, Longmans 1975. (Opr. trykt 1964). 306 s.

I sit 1974 daterede forord til 2. oplag kommenterer forf. en sætning han fremførte i forordet til 1. oplag: »Yet politics remain the staple diet of the historian« med følgende ord: »One respect in which the approach of such works (Guy Fourquin 1964, Robert Fossier